

Hová sodorta őket az élet?

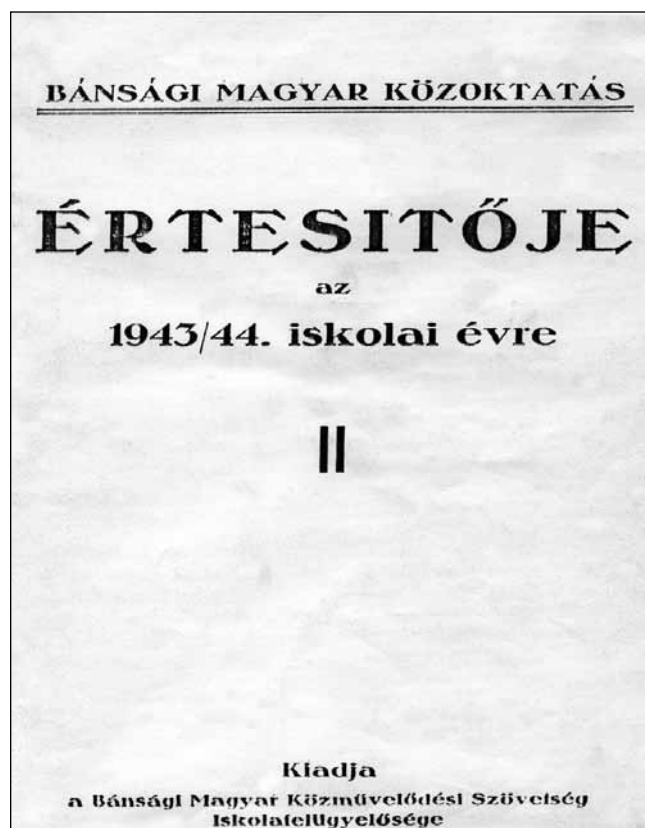
Amikor a Bánságban 2500 magyar középiskolás volt

Még mindig őrzöm a bánsági magyar gimnáziumok, polgári iskolák és a nagybecskereki Kereskedelmi Iskola 1943/44. tanévi értesítőjét. Igen szemléltetően és példás rendszerben mutatja be, hogy az 1941 áprilisának elejétől 1944 októberének elejéig tartó német megszállás idején a Bánság öt városában és egy nagyközségében hány diák járt magyar tannyelvű középiskolába. Bemutatja továbbá tanulmányi eredményüket, szociális összetételüket, tanulmányi jutalmazásukat, internátusi és egyéb elhelyezésüket, az iskola tanári karát, a tanulók nemzeti és vallási hovatartozását.

Akkor Törökbecsén, Pancsován és Versecen magyar algimnázium, Torontálvásárhelyen és Becskereken polgári iskola, Kikindán és Becskereken magyar főgimnázium, és ez utóbbi városban szintén magyar kereskedelmi iskola működött. A tanulók összlétszáma, a 8 magyar tannyelvű középiskolában, mintegy 2500 lehetett. A rendes tanulóké 2030 volt. Ugyanakkor 250-300-ra tehető ezekben az iskolákban a magántanulók száma, kivéve a becskerekai polgári iskolát, amely pontosan kimutatta, hogy 1944-ben 370 magántanulója volt. Tudni kell azonban, hogy nem volt akkor a hajdani Délvidék legdélibb vármegyéjében (akkor ismét Torontál volt a neve) úgyszólván egyetlen olyan magyarok által is lakott helység, amelyből ne járt volna magyar, sőt más nemzetiségű tanuló is magyar középiskolába. Példának okáért szlovák, szerb, német, román, bolgár. Sok vegyes faluból, mint amilyen akkor Mokrin, Bocsár, Töröktopolya, Egyházaskér, Oroszlámos, Padé volt, legalább 10-15 tanuló járt magyar középiskolába. A szintiszta magyar lakosú Szajánból pedig 31! Ezenkívül 10 magántanulója volt a falunak.

Célom a felsoroláson kívül sokkal messzebbre irányul: Hol vannak ezek az egykori diákok? Most hol a hazájuk? Mivel foglalkoznak? Hányan élnek még és mire vitték az életben? Hova lett

ez a majd háromezernyi bánsági magyar fiatal lélek? Ha mindezt részletesebben tanulmányozzuk, rádöbbenünk, hogy a második világháború óta milyen nagy mértéket öltött a bánsági települések magyarságának elfogyása. Ez sok esetben spontán asszimiláció következménye, de jelen van a terv szerinti, helyel-közzel erőszakos beolvasztás, meg az elűzetés is. Persze, a megélhetés és az élet egyéb (kérelhetetlen) törvénye is ludas ebben. Ami abból is látszik, hogy bizony a homogén magyar települések lakossága is föltartóztathatatlanul fogyatkozik: csökken a születések száma, de folyamatos az elvándorlás is. A vándorbot nagyon divatos viselet mifelénk.

Ezt az Értesítőt még az 1980-as évek derekán, azzal a szilárd elhatározással vettem a kezembe, hogy megírjam a három háborús tanévben működő

dő bánásági magyar középiskolák rövid történetét. Először is azt szerettem volna kideríteni, hogy hol él, hol van most a hazája az egykori népes diákságnak. Erre a célra fénymásolatot készítettem mindegyik iskola adatairól, és ezt elküldtem Nagybecskerekre, Törökbecsére, Nagyikindára, Torontálvásárhelyre (furcsamód az Értesítő Debelyacsát, Kikindát és Becskereket ír, noha már akkor használatos volt az útjelzőtáblákon is: Törökbecse, Torontálvásárhely, Nagyikinda, Nagybecskerek).

Törökbecsén többször is megfordultam, és három adatközlő által a polgári iskola egykori tanulóinak mintegy kétharmadáról adatokat gyűjtöttem. Akkor javasolták, hogy ezt a fénymásolatot adjam át egy ismerős pedagógusnak. Nem kaptam vissza tőle! Mivel két év elteltével Becskerekről üresen kaptam vissza a fénymásolatot - föladtam a további küzdelmet. Közben kitört a testvérgyilkos beháború, utazni sem lehetett. Sok év telt el azóta, és valami azt sugallta, kezdjem újra, hiszen nem szabad a feledés süllyesztőiben hagyni ezeknek az iskoláknak és diákjainak a történetét.

Kikindától Afrikáig

Kikindával kezdem, hiszen az ottani Magyar Főgimnázium III. osztályos tanulója voltam, ahogyan azt a Bánásági Magyar Közoktatási Értesítő című kiadvány is igazolja, az 1943/44. iskolaév adataival. A gimnázium 11 tagozatának 480 rendes hallgatója volt. A távhallgatók számát legalább százra becsülhetjük, hiszen Torontáloroszból, Nagyikindáról, Törökpollyáról, Szajánból, Padérol, Mokrinból, Bocsárról, Magyarmajdányról, Rábérol, Oroszlámosról, Magyarcsernyéről, Tóbárol is jelentkeztek távhallgatók.

Ezeknek a többsége már felnőttkorú volt, vagy a szülők anyagi helyzete nem tette lehetővé, hogy beiratkozzanak, esetleg bentlakjanak a tanulás helyén. Háború volt, nagy volt a szegénység, de sok fiatalban égett a tanulási vágy, hiszen a magyar iskolák új távlatot nyitottak meg előttük. A szajániak közül Pozsár György magánúton befejezte a tanítóképzőt és Péterrévén folytatta a pályafutását.

A kikindai gimnáziumban a III.a és b. osztály volt a legnépesebb, 107 tanulóval. Utána az I. osztály 2 tagozata következett 96, a II. osztály két tagozata pedig 84 diákkal. Mindegyik páros

osztály egyik tagozata (a) fiúosztály volt, a másik három tagozaton lányok voltak többen.

Akár érdekesség is lehet, hogy a VII. és a VIII. osztálynak csupán 8-8 tanulója volt. Ők még a Jugoszláv Királyság alatt fejezték be a helybeli szerb polgári iskola vagy a gimnázium III-IV. osztályát, és ezt a magyar gimnázium elismerte.

Az 1943/44. tanévben Szajánból az I. osztályba 7, a II.-ba 10, a III.-ba 9, a IV.-be 3 növendék járt. Ezek közül az akkor első osztályos Móra András nevét kell első helyre tenni, aki gépészeti egyetemen doktori titulust szerzett, a Vajdasági Végrehajtó Tanács elnöke volt, egymás után két ciklusban. Sebők Dénes magyartanár, Zombori András elektrotechnikus, Kovács Gyula nyomdász, Kiss Márton és Takács György agronómus, Bunford József és Kormányos Eszter tanító, Takács Pál állatkerti szakmunkás, vagy ahogyan nagybátyja jellemezte, világcsavargó lett, mert megjárta Amerikát is. Hasonlóképpen lehet jellemezni Kabók Andort is, aki végül is Kanadában kötött ki vállalkozóként. Ám jutott a szajániakból Németországba, Magyarországra, Ausztráliába. Visszakanyarodok az én III. osztályomhoz. Négyen fejezték be kitűnő eredménnyel: Soltész József a csókai, Keszégh Sándor a padéi, Szűcs Antal egy baranyai általános iskola igazgatója, Ludányi Tamás pedig a magyarcsernyei Földművelésügyi agronómusa lett. A többiek közül Gázsó Dezső (Torontáloroszi) állategészségügyi mérnök, Pópity Béla (Magyarmajdány) tanító, Mihók Dezső (Bocsár) vasúti tisztviselő, Lévai Mátyás (Nagyikinda) klarinétművész, Kószó Sándor (Torontáltorda) pincér, Hódi József (Oroszlámos) pedagógus lett. A III. osztály is több ismert növendéket „eresztett világgá”. Ebből az osztályból az egyházaskéri (Verbica) Molnár Vilmos Tito idejében egymás után kétszer volt a Vajdasági Autonóm Tartomány Képviselőházának elnöke. Később pedig az Elektrovojvodina vezérigazgatója. Böngyik Mihály Árpád, az ő földije pedig Magyarországon a konyhakertészeti tudományokból doktori címet szerzett.

A nagyikindai Magyar Főgimnázium I. osztályával folytatom, hiszen innen került ki Brenner János egykori kolléga, a régi Magyar Szó-ból, a 7-Nap egykori főszerkesztője, Németh János e hetilap szerkesztője, Blath János a nagyikindai kerámiagyár főmérnöke, Pásztor Tibor ve-

gyézmérnök, Schwachtje Sándor pedig a francia idegenlégióban, Afrikában kötött ki. Sörös Imre a torontálroszi általános iskola igazgatója, Lehoczki Mária az újvidéki kórház ápolónője, Bakalovits József Zágrábban lett mérnök.

A II. osztályosok közül Kanczel János hadipilóta, Molnár Etelka fényképész, Petrovics Olga vegyész mérnök lett.

A IV. osztályból Szirák Olga szemorvos Belgrádban, Sziráki Géza belgyógyász Szabadkán. Pedagógus lett 8, mérnök pedig 5 növendékből. De van itt még fogtechnikus, vasúti forgalmista, gépészmérnök. Legtöbben a tisztviselői állást választották, főként a nagyikindaiak.

Sajnos ezek a növendékek is szétszóródtak a világban. A legtöbben a többi felső tagozatból Németországban vállaltak munkát és ott is maradtak, de jutott belőlük Magyarországra, Ausztráliába. Nem is részletezem tovább, hiszen tudjuk, hogy nagyobb részük Nyugatra és a tengerentúlra vándorolt.

A déli végeken is újra indult az élet

Munkám kezdetén a Forum lépcsőházában találkoztam Jódal Rózsa írónővel. Tudtam, hogy Versecen született, és elújságotam neki, hogy a Bánsági Magyar Közoktatás 1943/44. iskolaévre kiadott Értesítőjében a verseci algimnázium is szerepel. Igen tekintélyes létszámmal és tanári karral, köztük van Börcsök Erzsébet, ismert írónő is. Mosolyogva nézett rám és örömmel közölte, hogy az ő édesanyja volt. A kimutatás szerint osztályfőnök volt az első osztályban. Magyar és természetrajzot adott elő a 31 tanulót számláló osztályban. Az iskola négy tagozatának 85 diákja volt. Igen tanulságos ez a kimutatás is, a 85 tanulóból a magyar nyelven kívül 38 beszélt a német, 74 a szerb és 5 a román nyelvet. 4 vallási felekezethez tartoztak, és mindegyiknek külön hittanórája volt: római katolikus, református, görögkeleti és pravoszláv (ortodox). A szülők táblázatából kiderül, hogy legtöbb volt az iparos (25) és a földműves (17), de volt 12 magániparos is.

Két személyes ismerősre akadtam a névsorban: az egyik a torontáltordai Csorba József, aki a földműves-szövetkezet alkalmazottja, a másik pedig az udvarnoki Szűcs Imre, néhai kollégám a *Magyar Szó*ból.

A Pancsovai Magyar Algimnázium 4 osztályának 169 tanulója közül 80 beszélt a német, 32 a szerb és 2 a bolgár nyelvet. Vallásuk: római

katolikus, református, evangélikus és pravoszláv. Érdekes a szülők foglalkozásának a felsorolása: földműves, iparos, napszámos, tisztviselő, kereskedő, altiszt (iskolaszolga), halász, vasutas, ügyvéd, fuvaros, gyári munkás, rendőr, hajós.

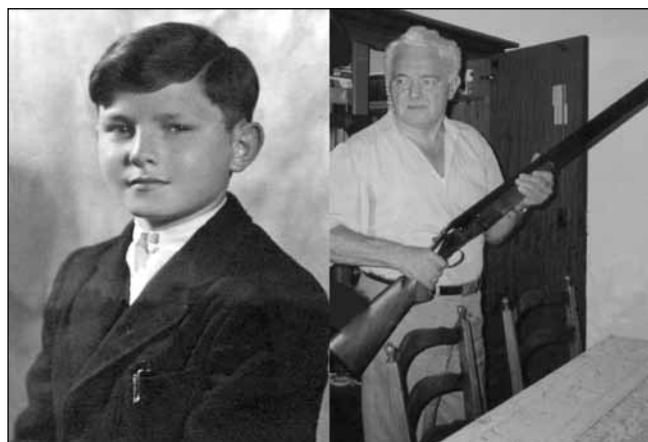
Az osztályok névsorában a székelykevei Jóna Jánost ismerem föl, akit szülőfalujából a „magyar ügyek intézésére” irányítottak Pancsovára. Közben az 1970-es évek derekán szerkesztői tisztem idején tagja volt a Bánáti Híradó szerkesztőbizottságának. A névsorban van még Olasz Antal, aki később a magyarkanizsai általános iskola igazgatója lett és Kiss Ernő ismert becskerekai zenetanár, dalszerző. Mindkettőjükkel még 1950-ben a nagyérettségi után, a Magyar Szó szerkesztőségében jelentkeztünk újságíróknak. Ők azonban nemsokára más pályát választottak.

A torontálvásárhelyi Polgári Iskola volt a bánátsági magyar középiskolák közül a 2. legkisebb létszámú. Három osztályában 134 tanuló volt, köztük egy szlovák is a harmadik osztályban. Talán mondani se kell, hogy 20 kivételével, mind református volt. A szülők túlnyomó többsége (62) földműves és magániparos (39) volt. Az összlétszámból 7 tanuló a német, 69 a szerb és 1 a szlovák nyelvet is beszélt. Ez a polgári iskola abban is különbözött a másik 7 bánátsági középiskolától, hogy minden tanulója helybeli volt.

Egy fiatal pedagógus házaspár segítségével mintegy 100 egykori diák és tanár ki- és mibenlétét sikerült feltárni. Ezeknek 80%-a otthon maradt, otthon folytatta az életet, de sajnos adatgyűjtésemkor már sokan nem voltak az élők sorában. Néhányan elköltöztek Szabadkára, Újvidékre, Belgrádba, Temerinbe, Törökkanizsára. Forró Eszter és Kovács István Németországba, Mohácsi A. Erzsébet, Varga Imre és Szilágyi Gyula Amerikába, Vidács Imre pedig Ausztráliába vándorolt ki. Igen nagy helyet foglalna el, ha felsorolnám azoknak a nevét, akik azóta hagyták el ezt az egykoron vásáraitól híres nagy falut.

A törökbecsei polgári iskola tanulóinak szociális összetétele igazolja talán a legszemléltetőbben, hogy a bánátsági magyarság mennyire nemzeti föladatának vette a Bánsági Magyar Szövetség fölhívását: a magyar szülők minél több gyermeket írtassanak be a középiskolába. Emlékezetem szerint 1941 őszén a DMKSZ nagyikindai helyi szervezetének székházában

összegyűlt a gimnazisták tömege s a Himnusz és a Szózat eléneklése után a tanárok szívhez szólóan hívták fel a diákok figyelmét (köztük volt katolikus, református és evangélikus lelkész is), hogy milyen fontos a magyarság életében a tanulás. Elmondták, hogy „annyi mindent elvettek már tőlünk”, csak a tudásunkat nem tudták elvenni. Ezért iparkodjunk, tanuljunk, háláljuk meg szüleink áldozatát és a tanárok igyekezetét ebben a nehéz időben, hogy minél több diák sikeresen fejezze be az iskolát. Ide sokan jártak a környező falvakból, Beodráról, Karlováról, Bocsárról, de még az azóta már eltűnt Bikácsról is. Ennek a polgári iskolának a már jelzett iskolaévben 186 tanulója volt 4 osztályban. Akár csodálatosnak is jellemezhetjük, hogy köztük 44 napszámos, 35 pedig földműves szülő gyermeke volt.

*Heinrich Péter polgári iskolás tanuló 1944-ben
– nyugalmazott bécsi üzletember és vadász
napjainkban*

Az osztály névsorában három, a későbbi életben jeles személyt ismertem föl: Bordás Györgyöt, a Bánáti Híradó szerkesztőbizottságának a tagját, Törökbecse magyarsága ügyének lelkes intézőjét. Itt van még Pataki János, aki később állatorvosi doktori címet szerzett, az Európa-hírű Sósokopó madárvilágának ismerője és a vadászat hozzáértő irányítója. Itt olvastam Majoros Péter egykori kolléga nevét is, akivel 1950-ben a Magyar Szó szerkesztőségében találkoztam. De itt van Dobai József is, a tordai földműves-szövetkezet főkönyvelője, de azt is mondhatnám, hogy a falu mindenese. Azon túlmenően a Magyar Szó tudósítópályázatának a többszörös nyertese. Nem véletlenül hagytam a végére az elsőosztályos csókai Heinrich Pétert. A hódegy-

házi földműves-szövetkezet agronómusa lett és az ő idejében lendült föl a falu konyhakertészete és állattenyésztése. Ma is beszélük, hogy abban az időben volt olyan hét, amikor két kamion hízósertést és hízómarhát szállítottak el. Igen ám, de az emberi hála igen képlékeny. Persze, nem tetszett mindenkinek a szorgalma. Ő pedig egy szép napon fogta magát és kiment Bécsbe. Ma is ott éli a világát.

Nagybecskerek volt Torontál székvárosa

Torontál vármegye, székvárosa Nagybecskerek, soroltuk amikor Magyarország vármegyéit tanultuk. Akkor valóban nagy volt Nagybecskerek, vetekedett Újvidékkel, ahogyan azt néhai Hegyi Józseffel, az Újvidéki Rádió helybeli munkatársával egyszer összevetettük. Az összevetést nem részletezem, csupán azt, hogy a lakosság nemzeti megoszlása, akárcsak Nagy-kikindáé: magyar, szerb, német összetételben nagyjából azonos létszámú volt. Mindhárom nyelv használatos volt és mindhárom nemzetnek volt középiskolája is.

Nehogy azt higgyék a mai politikusok: ők találták ki a nemzetiségi nyelvek szabad használatát. Többször hivatkoztam már Nagy Gy. József újságíró kollégámra, akivel évtizedekig együtt dolgoztunk a Magyar Szó szerkesztőségében, ő Becskereken járt magyar gimnáziumba, s többször elmondta, hogy az iparban és a kereskedelemben dolgozó inasból csak akkor lehetett segéd, ha a három említett nyelvet beszélte. Ám, ajánlatos volt, a javára szolgált, ha megértette a szlovák és a román vásárlókat is.

A Nagybecskereki Nyilvánossági jogú Magyar Főgimnáziumnak (ez a neve az Értesítőben) az 1943/44. iskolaévben 431 tanulója volt. Vallási hovatartozásuk: 359 római katolikus, 50 református, 16 evangélikus, 2 görög katolikus, 4 görögkeleti. A nyelvismeret már említett fontosságára vall, hogy 285 tanuló beszélte a szerb és 118 a német nyelvet. A szülők foglalkozását tíz ágazatba sorolja. Legtöbb a földműves (106), de van köztük rendőr, katona, festőművész, 51 napszámos, 93 iparos, 39 kereskedő.

Itt az I. osztály 2 tagozata a legnépesebb 80 tanulóval. A kikindaitól eltérően e gimnázium VII. és VIII. osztálya igen nagy létszámú: az előbbinek 24, az utóbbinak 23 diákja volt. A becskereki magyar középiskolák oktatásának színvonaláról

tanúskodik az is, hogy hány képzett növendék került ki közülük, akik később egyetemi vagy szakiskolai képzettségük után jelentős tisztséget töltöttek be. A becskerekai gimnázium növendéke volt Engler Lajos, aki az ottani ipari iskola igazgatója volt, később pedig a Magyar Szó külpolitikai rovatának szerkesztő-kommentátora. Kelemen Dezső tanár az 1970-es évek derekán a becskerekai városi népbizottság alelnöke volt. Ebbe a gimnáziumba járt Maly Mária zenetanárnő, Fa Jenő világhírű tengerutazó, Barácius Zoltán színész és színházi kritikus, Nagy József a már említett kolléga a Magyar Szóból, Engler Katalin, a 7 Nap munkatársa, Pelle István, a becskerekai keményítőgyár vegyész-mérnöke, Európa-hírű ornitológus. Losonc Iván, a tordai Általános Iskola igazgatója, Szalma Tibor közgazdász, Bodó Antal belgyógyász, István Imre egykori szajáni, majd tordai plébános, Thomka Gábor, az Ifjúság Szava főszerkesztője, majd a Magyar Szó újságírója, Kovács Oszkár, a Nagy Jugoszlávia pénzügyminisztere.

A polgári iskolából került ki Szántó Rózsi tóbai tanítónő, aki Kalapis Zoltánnak, a Magyar Szó későbbi főszerkesztőjének volt a felesége, de ide kell sorolni még Bajtai Györgyöt-Gyuszt, aki egy időben a becskerekai Községi Szakszervezeti Tanács elnöke volt, valamint Kormányos Illést, a városi gazdasági kamara egykori elnökét is.

A Becskerekai Magyar Kereskedelmi Középiskola 4 osztálya 112 tanulójának többségét lányok (70) képezték. Mindegyik tanuló ismerte a szerb nyelvet, 43 még a németet is. Az iskola jellegéből érthető, hogy a tanulók egyharmadának szülei (43) iparosok, 22- nek tisztviselők, 14- nek földművesek voltak. Akár feltűnő is lehet, hogy a kereskedők közül csak 9 járatta ebbe az iskolába a gyermekét. 5 növendék Muzsláról járt be naponta, 28 tanuló Bánság más helységéből való. A névsorban szerepel Lóczi Vilmos, az egykori jugoszláv válogatott kosarazó, a tordai Czako Zakariás, akivel e kimutatás összeállítója együtt járt Kikindán szerb polgári iskolába, még az 1938/39. tanévben. Itt van Palásthy István is, aki az 1960-as évek derekán a Kikindai Járási Népbizottság alelnöke volt, később pedig a Vajdasági Képviselőházban töltött be tisztséget.

A Becskerekai Magyar Polgári Iskola volt - a Kikindai Főgimnáziummal együtt - a Bánság legnagyobb létszámú magyar középiskolája. Az

egyik táblázatban ez áll: beírt nyilvános tanuló 434, beírt magántanuló 370. Nyelvismeretük példaértékű, amiből nemzetiségi összetételre is következtethetünk: a szerb nyelvet ismerte 255, a németet 121, a románt 6, a szlovákot 8, a bolgárt 3 és az olaszt 2 növendék. A szülők foglalkozásának rovatában az áll, hogy 139 iparos, 130 napszámomunkás, 30 kereskedő, 91 kisbirtokos földműves. A lakhely kimutatása szerint 292 a szülőknél, 76 magánháznál, 53 internátusban, 56 Muzslán lakott, 7 pedig naponta vonattal utazott.

Van még egy említésre méltó kimutatás, és pedig a magaviseletről: példás 292, jeles 128, jó 1 tanuló! Rossz magaviseletű tanuló bizony nem érte meg az iskolában a tanév végét.

Talán fél oldalt is elfoglalna azoknak a neve, akiket a polgári iskola tanulóinak a névsorában ismertem föl. Mindenekelőtt a muzslai vadászok elnézését kérem, közülük csak a III. osztályos Halmi Tibor - Illést említem, akivel 6 vadászidényben együtt lőttük a vadrécéket az écskai halastavakon. A tanulók közt volt a tordai Mészáros Zakariás, aki szintén a Magyar Szóban kezdte pályafutását, majd a 7 Nap főszerkesztője lett. Ide járt Karl Miklós is, a dalos kedvű muzslai tanító, a falu hűséges krónikása.

Ezekben az iskolákban nagy volt a fegyelem és a rend. Olykor szinte katonásan fegyelmezték bennünket. A reggeli vagy a délutáni órakezdés első csengetésére fel kellett sorakoznunk a folyosón, osztályunk ajtaja előtt, és síri csöndben vártuk a második csengetést. Minden vasárnap és vallási ünnep alkalmával a gimnázium minden tanulójának és tanárának benn kellett lennie a legnagyobb teremben, ott névsorolvasás volt, és aki kimaradt, annak igazolatlan órát írtak be. Ez a római katolikus vallású növendékekre vonatkozott mind a 8 középiskolában, illetve Torontálvásárhelyen és Nagybecskerekén a református vallású tanulókra is.

Nagykikindán reggel 8 órára gyülekeztünk, s 9 óráig lelki gyakorlatként imádkoztunk és az ügyeletes tanár idézeteket olvasott föl a Bibliából. Utána szépen, kettes sorban vonultunk a város központjában lévő templomba, színültig betöltöttük a padosorok előtti és melletti üres teret. Az utcán a járókelők, a templomban a hívek megcsodálták fegyelmeztetett viselkedésünket. Karácsonyi, húsvéti ünnepek alkalmával a helyi lelkésztől kellett pecsétes igazolást vinnünk, hogy rendszeresen látó-

gattuk az ünnepek alatt az istentiszteletet.

A hazaszeretetet, Magyarország megismerését szolgálták a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség helyi székházában havonta megtartott előadások. Bevallom, azóta se tudok sokkal többet a történelmi Magyarországról, mint amit ott tanultam meg, valamint a földrajz- és történelemórákon.

Mindez és az adatok arról tanúskodnak, hogy milyen nagy szerepük volt a bánási magyar középiskoláknak a közoktatásban.

Főgimnázium helyett algimnázium

A II. világháború vége felé, pontosabban 1944 nyarán, már egyre közeledett határainkhoz a frontvonal. Másodszor is elhalasztották a beiratkozást a Nagyikindai Magyar Főgimnáziumba. Aztán október 6-án bevonultak a városba az oroszok. Végül is valamikor 1945 márciusának vége felé indult újra a tanítás, de már algimnáziumi szinten!

Minden olyan gyorsan zajlott, hogy csak hozzávetőlegesen tudom: mennyien jelentkezünk továbbtanulásra. A hónap végén katonai mozgósítási behívómat hozta aggódó édesapám. Április 3-án már indultunk is a szlavóniai frontra. A gimnáziumból csak Fehér Laci volt velem, aki szintén betöltötte már életének 17. évét.

xxxxxx

Május elején egy nagy erdő átfésülése után, fegyverünket gúla alá rakva lepihentünk. Én egy gyümölcsöskert nagy almafája alatt aludtam, s hirtelen nagy fegyverropogásra ébredtem. Látom, de mégsem hiszem: egymással ölelkeznek, kurjongatnak, a levegőbe lövöldöznek a bajtársak. Futár hozta a hírt: a németek letették a fegyvert, vége a háborúnak. Nekidőltem az almafának és kibuggyantak a könnyeim. Öröm- és fájdalomkönyek voltak ezek. Öröm, mert megúsztam épségben a háborút, fájdalom, mert elvesztettem egy iskolaévet. Majd csak a következőnek a felénél folytathattam a IV. osztályt. Pontosan december 5-én. Többségükben nálam 4-5 évvel fiatalabb gyerekekkel?! Ez a mellékelt képről is leolvasható.

A nagyikindai algimnáziumban 1946 júniusában készült felvételen látható 38 tanuló közül legalább 15-öt nem tudok már megnevezni. Az 1. sorban Gyurtsy Mária osztályfőnök és Mina Nestor igazgató látható, mindjárt mellette Bálint István, Balázs Imre, Muntyán Dezső. A 2. sorban

jobbról a 4-ik Baltasik Imre, a 6-ik a torontálorszi Lőrinc János, aki szintén leszerelt katonaként jött az iskolába. A 3. sorban jobbról a 3-ik a szerző, zsákmányolt katonablúzban, Vass József és Kiss János torontálorszi tanulók között. E sorban az 5-ik Molnár Vilmos, mellette Fábrik József, tőle a 3-ik Zombori Andris. A legfelső sor bal sarkán Hegedűs István, tőle a 3-ik Böngyik Mihály, a 4-ik Kantzel János, mellette két idősebb magántanuló, a 7-ik Pechó Dezső, a 8-ik pedig Schwachtje Sándor, a francia idegenlégiós.

Zombori Andris szajáni gyerekkori cimborám, aki most „utolért a IV. osztályban”, nagy segítségemre volt a tanulásban. Legnehezebb volt (neki is) a francia és az orosz nyelv, de még szerbet is tanultunk. Szerencsénkre, január végén megszüntették a francia nyelv oktatását, azzal a felső utasítással, hogy nem lehet három idegen nyelvet tanítani.

Nagy örömmre szolgált, hogy a régi tanári karból ott volt Adamovics József, Kún Miklósné, Kolb Sarolta, Gyurtsy Mária, Szupritz József, Tuszler Géza, de a szigorú (igazságos) Mina Nesztor is.

Szerb-magyar közös algimnázium volt ez, s a régi Orosz Gimnázium épületében működött. Nevét onnan kapta, hogy a szovjet szocialista forradalom győzelme után a cári hadsereg sok katonatisztje családotól Nagyikindára menekült, és a főutca keleti negyedében épített kétemeletes gimnázium épületében kaptak évekig tartó szállást.

A sors iróniája, vagy bosszúja, hogy 1944 októberében a Vörös Hadsereg katonái kaptak itt szállást. Zombori Andris mesélte, hogy a szeptemberben kezdődő tanítás egészen decembe-

rig három váltásban történt, volt olyan nap, is amikor nem kellett iskolába menni, mert nem volt ülőhely. Sok pad hiányzott minden tanteremből, mert télen eltűzelték az orosz katonák. Végül az egyik magyar elemi iskolából hordtak át padokat.

Az iskola neve: Nagyikindai Állami Algimnázium, s ez december 3-án nyílt meg hivatalosan, szerb és magyar tagozattal. Mina Nesztor lett a gimnázium megbízott igazgatója. A szerb tagozatnak 320, a magyarnak pedig 208 tanulója volt. Ez körülbelül fele az előző évben még működő főgimnázium tanulói létszámának. A legtöbb tanuló most is nagyikindai volt, a többiek bocsári, padéi, töröktopolyai, szajáni, magyarcsérnyi, tóbai, tordai, egyházaskéri és torontáloroszi tanuló volt.

Az I. osztálynak 37 tanulója volt és Kolb Sarolta volt az osztályfőnök, 13 tanulóknak meg kellett ismételnie az osztályt, vagyis megbukott. A névsorban ráakadtam Kolompár-Kárpáti László nevére, aki fogászatot végzett, de az újvidéki RTV színészeként vált ismertté. Aztán itt van Martinek Antal neve is, aki közgazdászként bekerült a vajdasági képviselőházba. Ám inkább arról vált ismertté, hogy akkor is fürdött a Dunában, amikor már kezdett befagyni a vize. Szajánt csak Varga József képviselte az osztályban.

A II.o. osztályfőnöke Kún Miklósné. 51 tanulóval, ez volt az algimnázium legnépesebb osztálya, közülük 9 megbukott, 14-nek pedig pótvizsgázni kellett oroszról és mennyiségtanból. A névsorban szerepel a már korábban említett Kún Miklós fogász (a tanárnő fia). Szajánból Palatinus Erzsébet, Sziráki Ilona, Zombori István, Torontáloroszi pedig Kaslik József, aki később Muzslára költözött.

A III. A osztályfőnöke Tuszler Géza. Ez a tanár Mina Nesztorral együtt a legképzettebb pedagógus volt, de sokszor szigorú. Az osztály 27 tanulója közül 3 megbukott, 8-nak pedig pótvizsgázni kellett, 4-4-en orosz és magyar nyelvből. Itt talákoztam Moldvay Ottó nevével, aki a tartományi képviselőházban töltött be tisztséget. Itt van Sörös Imre későbbi pedagógus neve is. Elnézést, de ismét szajániakat említek Égető György tisztviselő és Kovács Gyula gazdálkodó személyében.

A III. B osztályfőnöke Szupritcz József (kántortanító), ennek az osztálynak 2 magántanulóval együtt 31 növendéke volt. Ez már szorgalmasabb

osztálynak nevezhető, ami abból is látszik, hogy csak 5 tanulóknak kellett pótvizsgázni és 4 vesztette el az iskolaévet. A névsorban olvasható a már említett Brenner János neve, továbbá Károly-Kiss Erzsébeté, aki Nagybecskerekén lett pedagógus.

A IV. a osztálynak 38 tanulója volt, osztályfőnök Gyurtsy Mária, aki a legidősebb, de egyik legkedveltebb tanárnőnk volt. Ebbe az osztályba járt e sorok írója is, akárcsak Bálint István, aki négy évvel később a Magyar Szó szerkesztőségében a külpolitikai rovat gyakornoka lett. Az osztály befejezése előtt igen nagy rostáláson estünk át, ami abból is látszik, hogy 10 tanulóknak pótvizsgázni kellett, 11 pedig megbukott. Velem járt a már korábban említett Bakálovits József, Balázs Imre, Böngyik Mihály, Hadik József, Hegedűs István, Kantzel János, Molnár Vilmos, Muntyán Dezső, Baltasik Imre, Kiss Ádám. Rajtam kívül szajáni volt Fábrik József és Juhász Károly. A 38 tanulóból 28 sikeresen kisérettségizett.

A IV. B osztályfőnöke Kún Miklósné, szintén nyugdíj előtt álló közkedvelt tanárnő. Ebbe az osztályba 29 lány járt, közülük 6-an pótvizsgáztak, 7-en megbuktak.

A végén megemlíthetem, hogy legtöbben mennyiségtanból és orosz nyelvből kaptak gyenge osztályzatot. Szajánból Bezdán Anna, Cseh Ilona, Bodré Margit járt ebbe az osztályba és sikeresen fejezték be.

1946. június 16-án kezdődtek a kisérettségi vizsgálatok - ahogyan azt az értesítő fogalmazza. Végh Sándor főgimnáziumi tanár volt a vizsgabizottság elnöke. Idézet: „A vizsgálat alól föl voltak mentve a következő kitűnő előmenetelű és magaviseletű tanulók: Ábrahám Irén, Balázs Imre, Bálint István, Czibula Erzsébet, Dávidházi Margit, Molnár Vilmos, Petrovics Olga.”

Végül is a 29 tanulóból 18-an sikeresen kisérettségiztek.

Elmondom, hogyan is kerültem én a „gyerekek közé” az algimnáziumba.

Az elemi iskola 4. osztályának befejezése után a szüleim beírtak a nagyikindai szerb nyelvű polgári iskolába. Gyenge szerb nyelvtudásom miatt az év végén tanáraink azt javasolták: ne folytassam a II. osztályt, mert úgyis megbuktatnak. Ezután két évig ismét parasztyerek lettem és majd csak 1941 őszén folytattam a tanulást, már a Nagyikindai Magyar Főgimnázium-

umban. Említettem már: 1 iskolaévet hadba vonulásom miatt veszítettem.

Csaknem 70 év távlatából ma is jóleső érzéssel gondolok vissza: mennyire megértőek és elnézőek voltak irántunk a szerb pedagógusok. Jó barátságban voltak a két tagozat diákjai. Akkor sem az iskolában, sem az utcán nem „emlegettek” a magyar mivoltunkat és anyánkat.

Ne vegye a kedves olvasó afféle szólamnak, amit most elmondok: sírig kísérő emlékemben marad magyar néptáncscsoportunk szereplése. Kún Miklósné, aki tornatanár is volt, javasolta: a két negyedik osztály alakítson egy magyar táncscsoportot. Szorgalmasan készültünk, május 1-jére tervezték a bemutatkozásunkat.

A magyar kultúrotthon nagytermében, más magyar nyelvű műsorral együtt léptünk színpadra. Nyolc párból állt a csoport, amelyről sajnos nem készült fénykép, de jegyzetem sincs róla.

A háború után mi mutattunk be először Nagyikindán magyar néptáncot. Nem hagyhatom ki az akkori magyar színházlátogató polgári közönség támogatását. Minden lánynak beszerezték az akkor divatos piros-fehér-zöld öltözetet, a fiúknak, lányoknak pedig valódi rámáscsizmát. Termetünk-nél fogva Hustyik Annával mi voltunk az első pár. Petrovics Olgának Böngyik Mihály volt a párja, a többiekre már csak külön-külön emlékszem: Czibula Erzs, Dávidházi Margit, Cseh Ilona, Nagy Gabriella, Bodré Margit, Löschinger Gertrúd, a többi fiú: Pechó Dezső, Baltasik Imre, Molnár Vilmos, Kiss János, Kantzel János és Kiss Ádám.

A siker leírhatatlan volt és ezzel a feledhetetlen emlékekkel be is fejezhetném a rövid (tudomásom szerint) öt évig ténykedő Nagyikindai Magyar Algimnázium indulásának történetét. Szólni kellene még arról, hogy mi lett a bánásági diákság és a magyarság sorsa a későbbiekben.

Sajgó szívvel emlékszik az ember vissza arra a háború alatti három iskolaévre, amikor a bánásági magyarság a lehetőségekkel élve, sok lemondás árán is, öntudatosan iskoláztatta gyermekeit. Sajnos ennek mára már alig maradt „használható hozadéka”.

Az újabb betelepítés, vagy ahogyan egy jeles vajdasági magyar politikus fogalmazott: más vallásúak tömeges betelepítése megbontotta a szórványmagyarság sorait. A munka- és családalapító-képes fiatalság vándorbotot vett a kezébe. Elmondható ez az egész Bánáságra, nemcsak a déli végekre. Szellemi és lelki irányítók nélkül maradt a lakosság (pedagógusokat és papokat üldöztek, és ki is végeztek), vagyis pásztor nélkül maradt a nyáj.

A Bánáságban a magyar tannyelvű iskolák pénzelése a községi költségvetésben rendszerint az utolsó helyre került.

Gyakorló újságíróként tudom (a Bánáság volt az én területem), hogy a Magyar Szó napilap hosszú ideig el sem jutott Fehértemplom, Versec, Keveháza, Alibunár körzetébe, majd annyira „sikerült rendezni” az újság szállítását, hogy „másnapra megérkezett”! Még Pancsova és Nagybecskerek is lemaradt esetenként. És mi történt? Megjelentek a belgrádi szerb újságok – és a magyar gyerekek jó része előbb tanulta meg a cirill, mint a latin betű írását és olvasását. A szülők mit tettek? Szerb tannyelvű iskolába írták a gyerekeket. Azóta is úgy vélik (többségük), hogy ha szerb iskolába jár, könnyebben érvényesül az életben. Jó emberek! A Bánáságban napjainkban is három-négy falura jut egy lelkipásztor! Szakképzett kántort lámpással kell keresni. Ez csak az érem egyik oldala. És a másik? Azt is érdemes lenne görcső alá venni!

